

Ditte Gadegaard

Adjunkt, cand.mag. i spansk og fransk,
Århus Statsgymnasium.
dg@aaasg.dk

Litteratur og sprogundervisning - spansk i gymnasiet

Der stilles med gymnasireformen helt anderledes krav end tidligere til undervisningsmaterialer i sprogundervisningen. Den velkendte model med en eller flere autentiske litterære tekster og dertil hørende tekstfokuserede spørgsmål danner ikke umiddelbart den optimale ramme for en kommunikativ sprogundervisning. I udviklingen af undervisningsmateriale bør der tænkes i andre og flere teksttyper end den gode, litterære tekst og i forbindelse med inddragelse af litterære tekster bør valget af metoder og arbejdsformer overvejes nøje.

Litteratur og sprogundervisning

Pensumkravet har haft stor indflydelse på hvilke tekster vi vælger at læse med vores gymnasieklasser, og eksamensdiscipliner som oplæsning og oversættelse har fyldt lovlig meget i mangel en sproglektion. Med gymnasireformen er der kommet et paradigmeskift: Vi er ikke længere styret af krav om antal normalsider, og man kan nu bruge mere tid på at træne kommunikative færdigheder og strategier og på kreative eller produktive opgaver.

De nye mål for fremmedsprogsundervisningen stiller nye krav til undervisningsmaterialet (jf. også Nanna Bjargums artikel i dette nummer af Sprogforum, red.). Hvilke teksttyper skal vi bruge? Kan vi fortsat læse lødige litterære tekster? Kan vi bruge dem på samme måde som tidligere?

Jeg vil i det følgende vise hvordan et undervisningsmateriale som kun tager udgangspunkt i litterære tekster, kan være problematisk at benytte i en kommunikativ undervisningssituation, diskutere andre mulige teksttyper og endelig komme med et forslag til en model for brugen af litterære tekster i et tidssvarende materiale.

Det ideelle sprogundervisningsmateriale

Det dominerende sprogsyn i de nye læreplaner for de ungdomsgymnasiale uddannelser er kommunikativt. Gennem sprogundervisningen skal eleverne primært udvikle deres evne til at kommunikere på fremmedsproget. Læringssynet har ændret sig i retning af en konstruktivistisk tilgang, hvor det ikke længere er læreren og dennes undervisning som står i centrum, men derimod eleven som subjekt i sin egen læringsproces.

Et tidssvarende undervisningsmateriale skal ideelt set forsøge at bringe eleverne i dialog med hinanden og med stoffet, således at de via ægte kommunikation kan forhandle og konstruere sig frem til egen viden. Det er vigtigt at materialet appellerer til eleverne i både form og indhold, samtidig med at det udnytter viden fra den moderne sprogforskning.

Mais... Vous parlez comme un livre!

Undervisningsmaterialerne til sprogundervisning i de danske gymnasiale uddannelsesinstitutioner har traditionelt været bygget op omkring den autentiske litterære tekst. Formålet med sprogundervisningen har i høj grad været at opnå en grundig forståelse af den givne tekst på baggrund af en tekstanalyse og herudfra samtale på fremmedsproget. Opgaverne har typisk været tekstnære spørgsmål til at sikre detailforståelse samt fortolkende spørgsmål med henblik på en dybere forståelse af teksten. Set ud fra et kommunikativt sprogsyn er der flere problemer forbundet med denne type materiale:

- Den minutiøse forståelse af en autentisk litterær tekst kan være kompliceret at opnå for eleverne og man tyr derfor ofte til redskaber fra grammatik-oversættelsesmetoden. Timerne kan hurtigt tage form af en lagkage med de velkendte ingredienser: oplæsning, oversættelse, kommentering af svære sproglige fænomener og afsluttende besvarelse af tekstnære spørgsmål.
- Der er et kæmpe spring fra at have læst og forstået en tekst til at skulle kunne redegøre herfor mundtligt på fremmedsproget, ikke mindst når vi når til de mere fortolkende spørgsmål. Det sprog vi anvender i timerne, er derfor ofte en form for mundtliggjort skriftsprog hvilket tydeligt ses hos den flittige elev der helst skriver alle svar ned hjemmefra for ikke at risikere at mangle ord /lave en fejl som hun egentlig godt kunne have undgået hvis hun havde brugt sin grammatiske viden.

Dette betyder at samtalen på fremmedsproget er forholdsvis forudsigelig og snarere reproduktion end egentlig sprogproduktion. Eleverne udvikler ikke ret mange af de kompetencer som de har brug for hvis de skal indgå i en ægte kommunikationssituation, som er præget af uforudsigelighed, interaktion og spontanitet. Indlæringen af fremmedsprog er afhængig af at eleven får mulighed for at skabe viden via sit eget intersprog, dvs. et mundtligt ufuldendt sprog hvor strukturelle fejl har minimal

betydning hvis ikke de forstyrrer kommunikationen og hvor det at lave fejl er en vigtig del af læringen. Eleverne har brug for redskaber til at kommunikere med andre, selv om deres sprog ikke er fuldendt. De skal lære at turde tage en risiko og at bruge forskellige strategier, eksempelvis at benytte overbegreber og omskrivninger når de mangler ord, eller forsøge at 'gætte' eller 'opfinde' ord ud fra kendskab til andre sprog og ikke mindst acceptere at man sagtens kan kommunikere med sætninger som ikke er fuldstændig grammatisk korrekte.

Et tidssvarende undervisningsmateriale skal bidrage til at få eleverne til at tale med hinanden og ikke kun til hinanden eller læreren. Dette kræver ikke blot at de har læst og forstået teksten, og at de forstår hvad deres samtalepartner siger, men også at de selv er i stand til at producere sprog i en kommunikationssituation.

Det udvidede tekstbegreb

Den autentiske litterære tekst er givetvis ikke det tekstvalg som bedst danner udgangspunkt for en kommunikativt orienteret sprogundervisning. At en tekst ikke er skrevet med henblik på udlændinge gør den - logisk nok - i mange tilfælde vanskelig at bruge i fremmedsprogsundervisningen trods litterære kvaliteter. Ofte vil det på de lavere niveauer være mere hensigtsmæssigt at arbejde med kortere og lettere bearbejdede tekster.

I begyndersprogenes overgangsfase fra begyndersystem til 'rigtige' tekster bruges allerede mange steder graduerede tekster som er konstrueret til sprogundervisningen. Udover at de ofte har et meget adækvat ordforråd i forhold til elevernes læringsproces, introducerer disse små historier typisk kulturel og historisk information som eleverne kan have glæde af i deres videre studier af sprogfaget. Læsningen af disse letlæsningsbøger kan både være indgangen til en emnekreds og samtidig danne udgangspunkt for kommunikativt orienterede øvelser, f.eks. taskbaserede opgaver (herom senere i artiklen). Med gymnasiereformen fjernes styringen af hvor mange normalsider autentisk tekst der skal læses hvilket giver bedre mulighed at tilpasse teksterne til elevernes behov i læringsprocessen. Samtidig kan man tale om et udvidet tekstbegreb, idet det nu i højere grad er muligt at inddrage lyd- og billedmateriale samt aktuelt nyheds- eller temastof. Der vil være behov for at udarbejde nyt undervisningsmateriale som giver eksempler på alternative teksttyper, og ideer til hvordan disse kan inddrages i undervisningen.

På markedet findes der desuden meget interessant materiale med kommunikative øvelser til sprogundervisningen. Disse bøger er glimrende inspiration til variation og til træning af forskellige typer af sprogproduktion, men de vil næppe kunne bruges som grundbog i en dansk kontekst hvor man i høj grad stadig tager afsæt i autentiske

litterære tekster, og det har naturligvis mange kvaliteter, men det er ikke desto mindre yderst vigtigt fremover at udvikle undervisningsmaterialer som kan tage højde for det udvidede tekstbegreb i sprogundervisningen.

Taskbaserede opgaver og læsning af autentisk litteratur

I udformningen af kommunikative konstruktivistiske opgaver er det centralt at åbne mulighed for at den enkelte elev kan beskæftige sig med det som vedkommende opfatter som væsentligt, og således skabe en autentisk kontekst for læringsprocessen. For at fremme elevens motivation er det vigtigt at materialet indeholder opgaver der åbner op for overraskelsesmomenter og for forskelligartede besvarelser som der ikke nødvendigvis eksisterer et klart svar på. Litterære tekster skal fortsat være en vigtig del af sprogundervisningen, men det er nødvendigt at frigøre sig fra den ovenfor beskrevne minutiøse tekstforståelse som eneste metode og i stedet tænke i kreative, varierede, åbne og elevaktiverende opgaver.

En mulig tilgang er at tilrettelægge arbejdet med litterære tekster ud fra en tillempet taskbaseret undervisningsmodel. Princippet er at selve tekstarbejdet blot bliver en af flere måder at behandle teksten/emnet på, idet man pakker det ind som fyld i en sandwich, hvor man varmer op med før-læsningsøvelser og slutter af med efterlæsningsøvelser. Hvor det kan forekomme vanskeligt at tilgodese de mange nye krav til sprogundervisningen (træning af sproglige delkompetencer, samt lærings- og kommunikationsstrategier m.m.) i arbejdet med selve teksten, giver før- og efterlæsningsopgaverne mulighed for langt mere varierede og kreative øvelser som samtidig gør selve læsningen lettere og mere relevant.

Med udgangspunkt i det spanske digt "Dinero" skrevet af Juan Manuel Villalba Hinojosa (Gadegaard & Ruiz: *Espacios* 2003) vil jeg give eksempler på hvorledes man kan tilrettelægge arbejdet med teksten, når målgruppen er spansk begyndersprog, midt i 2.g.

• Før-læsning

Før-læsningsøvelserne fungerer som en form for appetitvækker eller opvarmning inden tekstlæsningen. Med før-læsningsopgaverne tilgodeser man elevernes aktive deltagelse ved at tage højde for deres forforståelse af tekstens temaer. Man kan motivere dem til at tænke med teksten/ emnet og samtidig tænke videre, således at de, allerede inden de har læst den første linie, har nogle forventninger til eller ideer om indholdet. Opgaveafsnittet kan typisk indeholde opgaver som sætter elevernes fantasi og sansesapparat i gang i forhold til tekstens emne, og samtidig aktiverer det den sproglige og/eller kulturelle viden, eleverne allerede har. Der introduceres endvidere til væsentligt nyt ordforråd og fokuseres især på elevernes lytteforståelse og sprogproduktion. Eleverne opfordres

til at gætte, spørge, søge og opstille hypoteser ud fra ord, lyd og billedmateriale - men altså ikke ud fra selve teksten. En typisk før-læsningsopgave er associationsøvelser ud fra centrale ord, begreber, tekstens titel eller enkelte sætninger fra teksten. Herved får man ikke alene introduceret eleven til et relevant ordforråd, men også til eventuelle ukendte kulturbestemte begreber og fænomener som kunne udgøre en barriere under læsningen. Disse øvelser giver samtidig eleverne nogle forventninger til teksten og støtter deres muligheder for at orientere sig i teksten.

Før vi går i gang med at læse digtet *Dinero* (som handler om hvordan et barn oplever 'penge') kunne vi f.eks. arbejde med følgende opgaver. (Opgaverne er normalt formuleret på målsproget og arbejdet med disse foregår ligeledes på målsproget: Gadegaard & Ruiz 2003: 74-75).

- 1) Tag en pengeseddel (gerne en spansk euro-seddel). Beskriv den: Farver, størrelse, hvordan det lyder hvis du krøller den, hvad der står på den, hvilke billeder, personer eller figurer der er på den. (to og to/mundtligt)
- 2) En elev beskriver en dansk pengeseddel. De andre skal gætte hvor meget sedlen er værd. (i grupper/ mundtligt)
- 3) Lav en liste på ti ting som kan købes for penge og fortæl hvor meget det cirka koster i euro
- For eksempel *Un coche cuesta...* (en bil koster..) (to og to/ skriftligt)
- 4) Lav en liste på ting som ikke kan købes for penge. Diskutér den med din arbejds-partner
- 5) I digtet, som vi skal læse, præsenteres et barns oplevelse af penge. Prøv om du kan se med et barns øjne - hvordan ville du så beskrive følgende ting? Vælg tre (to og to/ skriftligt): 'bil', 'hæveautomat', 'arbejde', 'ferie', 'telefon', 'at rejse', 'skole', 'fjernsyn'.
- 6) Hvordan ville du umiddelbart beskrive et barns opfattelse af verden? Forklar! (gruppe/ skriftligt/ mundtligt)
- For eksempel : "naiv, fordi..."
- Vi giver her nogle ord, du måske kan bruge: uskyldig, usikker, fantasifuld, underlig, opfindsom, forbløffende ...

• Læsning

Opgaverne til selve læsningen tilpasses tekstens sværhedsgrad, elevernes niveau osv. Det er vigtigt også at variere kravene til læsningen således at eleverne bliver præsenteret for forskellige læse- og forståelsesstrategier. En halvsvær tekst kan godt læses på et tidligt tidspunkt hvis blot læsemåden tilpasses niveauet. Læseopgaverne bør naturligvis tage højde herfor og eksempelvis være mere overordnede, tematiske opgaver. Ved mere intensive læsemetoder kan tekstspørgsmålene for så vidt godt undertiden

være traditionelle 'find svaret i teksten'- opgaver, men kan også bestå i at organisere teksten så afsnittene kommer i kronologisk rækkefølge eller inddele teksten i hoved-afsnit og give dem sigende overskrifter. Opgaven kan også være at eleverne selv skal stille spørgsmålene, gerne inddelt i kategorier: tekstnære, overordnet forståelse og 'undrende' spørgsmål. Hermed selve digtet (i: Gadegaard & Ruiz: 2003: 73):

Juan Manuel Villalba Hinojosa : DINERO

De entre todas las cosas inquietantes,
recuerdo los billetes que pasaban veloces
a través de las manos de los hombres.
Dinero incalzable para un niño.

Si el dinero es la llave de los sueños
podrían fabricar más, y entonces, repartirlo;
eso piensan los niños acerca del dinero.

Pero había billetes sorprendentes
que no diferenciaban los adultos.
Recuerdo los mensajes, los teléfonos
escritos en el margen, los nombres de las mujeres
y las fechas; las cifras y las cuentas.
Pasando por las manos de mis padres,
veía esos mensajes que enviaban extraños
desde lejos. Miraba desde abajo, callado,
cómo iban cambiando de destino, volaban
sobre mí, eran aves que nunca se posaron
en mis manos.

Recuerdo especialmente
aquellos que entregaba el carnicero a mi madre.
Retratos de personas importantes
manchadas con la sangre en el papel.
Artistas y monarcas malheridos,
cumpliendo el breve sueño de la estrecha
oscuridad del monedero.

Después, en el mercado
mi madre conseguía pan blanco y fruta fresca
con aquella fortuna ensangrentada.

• Læsningsopgaver

1) Forståelse (to og to, mundtligt)

- a) Hvad betyder penge for et barn?
- b) Og for voksne?
- c) Hvilke overraskende detaljer havde nogle af sedlerne for drengen?
- d) Hvorfor husker drengen især sedlerne fra slagteren?

2) Fortolkning (i grupper/ mundtligt/ skriftligt)

Hvorfor tror du at børn har en anden opfattelse af penge end voksne? Giv fem grunde

- For eksempel: „For voksne er penge resultatet af hårdt arbejde, hvorimod det for børn er papir med billeder på“

(Husk: For at angive modsætning kan du på spansk bruge *en cambio* eller *sin embargo*)

• Efterlæsning

I efterlæsningen er der fokus på elevernes mundtlige og skriftlige sprogproduktion og der lægges op til en mere bred udnyttelse af teksten, eksempelvis perspektiverende i forhold til film, andre tekster eller litterære temaer, som inspiration til elevernes egen sprogproduktion eller som udgangspunkt for eksempelvis en paneldebat.

Efterlæsningen består af opgaver som cementerer og personliggør elevernes forståelse af tekstarbejdet, og kan typisk være at overtage en af hovedpersonernes perspektiv for at fortælle teksten derfra eller fortælle videre på teksten, fortælle hvad der skete før teksten, skabe et udtryk for tekstens tema/ forløb i form af planche, artikel, tegning, maleri - eller i den mere traditionelle ende: lave en oversættelse som resumerer teksten. Såvel før- som efterlæsningsopgaverne er meget velegnede til at inddrage forskellige typer af intelligenser og læringsstrategier til gavn for alle elever. Jo flere sanser der aktiveres i forbindelse med en læringsproces, jo større sandsynlighed er der for at læring finder sted. Som efterlæsning er det derfor også oplagt at inddrage it-materiale hvilket giver eleverne mulighed for at arbejde individuelt med eksempelvis ordforråd. På cd-rom'en til *Espacios* findes der således til 'Dinero' interaktive opgaver som træner tekstrelevante gloser og grammatik samt læseforståelse, ligesom der er lytteforståelsesøvelser. Det er naturligvis ikke muligt at inkludere cd-rom eller hjemmeside i alle sprogudgivelser, men der findes heldigvis flere velfungerende websites, hvor man som lærer selv kan lave interaktive øvelser, f.eks. *Quia* eller *Hot Potatoes*.

• Efterlæsningsopgaver:

1) Oversæt følgende vers til spansk:

”Hvis penge er nøglen til drømme/kunne man da lave nogle flere/og så

dele dem ud; det tænker børn om penge”.

Sammenlign din oversættelse med linie 10-12 i digtet

- 2) På spansk er der mange udtryk som har med penge at gøre. Vælg en af følgende talemåder og forsøg at forklare meningen med den:
 - a) *Salud, dinero y amor* (sundhed, penge og kærlighed)
 - b) *Poderoso caballero es don dinero* (Hr. penge er en magtfuld herre)
 - c) *El dinero no da felicidad, pero ayuda* (Penge gør ikke én lykkelig, men de hjælper)
 - d) *Todo tiene un precio* (Alt har sin pris)
- 3) Eksisterer nogle af udtrykkene på dansk? Tænk selv på et dansk udtryk som har med penge at gøre. Forklar meningen til din arbejdspartner, og se om hun kan gætte hvilket udtryk det drejer sig om.
- 4) Prøv at tegne hvad drengen ser når han er med sin mor på indkøb. Husk at tegne fra drengens perspektiv.

Opgavekriterier

De aktiviteter vi opstiller i undervisningsmaterialet, skal lægge op til at skabe behov for kommunikation samtidig med at opgaverne sørger for at eleverne får mulighed for at tilegne sig de værktøjer som er nødvendige i kommunikationssituationen. I udarbejdelsen af undervisningsmaterialet bør man derfor nøje overveje hvilke sproglige redskaber der er nødvendige for at eleverne kan løse opgaven. Hvis opgaven eksempelvis går ud på at debattere en given problemstilling er det ikke nok i opgaveformuleringen at skrive „Debatér fordele og ulemper ved at bo på landet”. De sproglige funktioner (i dette tilfælde holdningstilkendegivelse, at argumentere for og imod...) bør gøres tilgængelige for eleven enten i tilknytning til opgaven eller i en form for sprogbehandlingskatalog som eleverne løbende kan bruge til opslag. Også grammatik læres i kontekst og kan præsenteres i den rækkefølge, behovet melder sig. I stedet for på deduktiv vis at præsentere eleverne for eksempelvis ‘imperativ’ og dertil finde passende øvelser, kan man tilrettelægge en sammenhæng hvor eleverne har brug for at give ordrer og instrukser for at løse opgaven og derfor interesse i at finde frem til hvilke verbalformer man kan bruge i den kontekst.

Nye formål, nye undervisningsmaterialer og -metoder

Den taskbaserede tilgang til arbejdet med autentisk litteratur i sprogundervisningen er et nyttigt instrument til at skabe en sammenhæng hvor eleverne har og selv oplever et reelt behov for at kommunikere med hinanden om teksten eller med teksten som påskud. Dette kan lette elevernes tilegnelse af sproget hvis vi samtidig, via udvælgelsen af opgavetyper, sørger for at eleverne erhverver sig de former for redskaber der er nødvendige i en autentisk kommunikationssituation. Tidligere kunne man tale om at formålet med sprogundervisningen var at lære eleverne at læse, forstå, fortolke og

'samtale' om en tekst med henblik på at kunne præstere disse færdigheder til eksamen, og for at bibringe eleverne en værdifuld indsigt i sprogområdets kulturforhold. Den litterære tekst vil naturligvis fortsat være kulturbærende, men nu kan man med fordel forholde sig til hvilke færdigheder eller kompetencer man ønsker at eleven skal træne med udgangspunkt i teksten, og tilrettelægge opgaverne derefter.

Litteratur

Benetti, Giovanni et al.: Más que palabras - Literatura por tareas. Difusión, 2004.

Candlin, C. N. & D. Murphy (Eds.): Language Learning Tasks. London: Prentice Hall, 1987.

Fristrup, Dorte: Men måske kunne man også lære fransk på andre måder. i: Fransk Nyt nr. 232, 2002.

Gadegaard, Ditte & Lucas E. Ruiz: Espacios. Århus: Systime, 2003.

Nunan, David: Designing Tasks for the Communicative Classroom. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

Palomino, M Ángeles: DUAL. Pretextos para hablar. Madrid: Edelsa, 1998.

Pedersen, Ulla & Elisabeth Østergaard: Forsøg med ny metode i sprogundervisningen. i: Fransk Nyt nr. 232, 2002.

På vej mod reformen. i: Fransk Nyt nr. 241, 2004.

Zanón, Javier (Coord.): La enseñanza del español mediante tareas. Madrid: Edinumen, 1999.

www.quia.com

www.hotpotatoes.com

Litteratur i sprogundervisningen

Sprogforums skribenter har med jævne mellemrum skrevet om behovet for nye tiltag til inddragelse af litteratur i sprogundervisningen. På Sprogforums hjemmeside: http://inet.dpb.dpu.dk/infodok/sprogforum/sprogforum_welcome.html kan du finde artikler af Merete Vonsbæk, Nanna Bjargum, Hanne Geist, Birte Dahlgreen, Mette Toft, Annegret Friedrichsen, Anna Kvist, Birgitte Henriksen, Michael Daal, Merete Rasmussen m.fl. om litteratur i fremmed- og andetsprogsundervisningen. Se under enkelte numre - især følgende numre fra 2000 og frem: Sprogforum nr. 21: Tema: Litteratur og film; Nr. 27: Tema: Kompetencer i gymnasiet; Nr. 28: Tema: Æstetik & it; Nr. 32: Tema: Vinduer mod verden; Nr. 33: Tema: H.C. Andersen.

RED.